

Від соцмережі до спільноти

ПАПА ФРАНЦИСК

11 ВЕРЕСНЯ 2019

Послання Святого Отця Франциска на 53-й Всесвітній день соціальних комунікацій: «“Ми бо один одному члени” (Еф 4, 25). Від social network communities – до спільноти людей».

Dion MBD

Дорогі брати і сестри,

відколи Інтернет став доступний, Церква завжди прагнула сприяти його використанню задля служіння зустрічам між людьми й солідарності усіх. Цим посланням я хочу закликати вас іще раз осмислити фундамент і важливість нашого буття-у-стосунках і знову відкрити – перед обширом викликів актуального комунікативного контексту – прагнення людини, яка не хоче залишатися на самоті з собою.

Метафори мережі та спільноти

Медіа сьогодні такі всюдисущі, що їх не можна відокремити від повсякденного життя. Мережа – це ресурс наших часів. Це джерело знань і стосунків, яке колись годі було й уявити. Проте, зважаючи на глибокі зміни, до яких технології призвели в логіці виробництва, поширення й використання інформації, численні експерти вказують ще й на ризики, що загрожують пошукам і обміну правдивими відомостями у глобальному масштабі. Так, інтернет надає надзвичайні можливості для доступу до знань; але правда також, що він виявився однією зі сфер, найвразливіших для дезінформації та свідомого й зумисного викривлення фактів і міжособистісних стосунків, що часто набуває форми дискредитації.

Соціальні мережі дедалі тісніше пов'язують нас, спонукаючи до пошуків і допомоги одне одному, та треба визнати, що ними також можуть користуватися, щоб маніпулювати особистими даними задля здобуття політичних або економічних переваг, без належної поваги до особи та її прав. Статистика показує, що серед наймолодших користувачів кожен четвертий брав участь у кібербулінгу¹.

У цій складній ситуації може бути корисно поміркувати про метафору мережі, яка від початку стала основою інтернету, щоб наново відкрити її позитивний потенціал. Образ мережі запрошує нас замислитися про множинність шляхів і вузлів, які забезпечують їй стійкість – за браку центру, ієрархічної структури, вертикальної організації. Мережа працює завдяки співучасті усіх своїх елементів.

З антропологічного погляду метафора мережі нагадує про інший образ, сповнений змісту: про спільноту. Спільнота значно міцніша тоді, коли вона цілісна й солідарна, натхнена усвідомленням сенсу довіри та скерована до спільної мети. Спільнота як солідарна мережа вимагає взаємного дослуховування й діалогу, ґрунтованих на відповідальному використанні мови.

Усім зрозуміло, що в сьгоднішніх умовах «social network community» – це не автоматичний синонім поняття спільноти. У найкращому разі такі «community» можуть запропонувати досвід єдності й солідарності, але нерідко залишаються лише згуртуваннями осіб, які пізнають одне одного в колі інтересів або турбот, позначених слабкими зв'язками. Крім того, у соціальних мережах ідентичність занадто часто ґрунтується на протиставленні іншому, груповому чужому: ми визначаємо себе, спираючись на те, що роз'єднує, а не об'єднує, створюючи простір для підозр і лазівки для всіляких упереджень (етнічних, статевих, релігійних тощо). Унаслідок цього виникають групи, які заперечують різноманіття, й у цифровому середовищі розростається нестримний індивідуалізм, який іноді призводить до розкручування спіралі ненависті. Те, що мало б бути вікном у світ, стає в такий спосіб вітриною, де можна виставити свій нарцисизм.

Мережа – це нагода сприяти зустрічі з іншими, але вона також може поглибити нашу самоізоляцію, мов тенета, здатні ув'язнити. Саме молодь найбільше піддатна ілюзії, що соціальна мережа спроможна цілковито задовольнити потребу спілкування, аж до небезпечного феномену молодих «соціальних відлюдників», які ризикують зовсім відчужитися від суспільства. Ця тривожна динаміка показує великий розрив у тканині суспільних взаємин, рану, якої не можна ігнорувати.

Ця різноманітна й підступна реальність ставить етичні, соціальні, юридичні, політичні й економічні проблеми, а також кидає виклик Церкві. Поки уряди шукають правові шляхи, щоб зберегти первісну концепцію вільної, відкритої й безпечної мережі, усі ми маємо можливість і відповідальність сприяти її позитивному використанню.

Зрозуміло, що недостатньо множити зв'язки, аби зростало порозуміння. Як же нам досягти справжньої спільнотної ідентичності, усвідомлюючи відповідальність одне за одного, зокрема в онлайн-мережі?

«Ми бо один одному члени»

Можливу відповідь підказує третя метафора – метафора тіла і членів, яку святий Павло використовує, аби говорити про взаємини між людьми, спираючись на образ організму. «Тому, відкинувши брехню, говоріть кожен правду ближньому своєму, ми бо один одному члени» (Еф 4, 25). Бути членами один одного – це глибока мотивація, якою апостол спонукає нас відкинути брехню та сказати правду: обов'язок берегти правду походить із потреби не перекреслювати взаємин сопричастя. Правда промовляє в сопричасті. Брехня ж – це егоїстична відмова визнати свою належність до тіла; це відмова віддатися іншим, а тому

втрата єдиної дороги, на якій можна знайти себе.

Метафора тіла і членів спонукає замислитися про нашу ідентичність, сперту на сопричастя й іншість. Як християни, ми всі визнаємо себе членами одного тіла, голова якого – Христос. Це допомагає нам не бачити в інших потенційних конкурентів і сприймати навіть ворогів як людей. Для самовизначення уже не потрібен супротивник, тому що погляд залученості, якого ми навчилися від Христа, дозволяє по-новому відкрити для себе інакшість – як інтегральну частину й передумову взаємин і близькості.

Така здатність до розуміння й комунікації між людьми спирається на сопричастя в любові між Божественними Особами Трійці. Бог – це не самотність, а сопричастя; це любов, а тому спілкування, бо любов завжди спілкується, об'являючи себе, щоб зустрітися з іншим. Щоб об'явитися нам і спілкуватися з нами, Бог пристосовується до нашої мови, встановлюючи в історії правдивий і справжній діалог із людством (див. Другий Ватиканський Собор, догматична конституція «Dei Verbum», 2).

Завдяки тому, що ми сотворені на образ і подобу Бога, сопричастя й об'явлення-Себе, у наших серцях завжди є прагнення жити в сопричасті, належати до спільноти. «У нашій природі нема нічого особливішого, – каже святий Василій, – за властивість вступати у стосунки одне з одним, потребувати одне одного»².

Нинішній контекст закликає всіх нас долучитися до розвитку взаємин, щоб у мережі й через мережу також утверджувати міжособистісний характер людської природи. Тим більше, що ми, християни, покликані проявляти сопричастя – знак нашої ідентичності як вірян. Бо ж справді, сама віра – це взаємини, зустрічі; і під впливом Божої любові ми спроможні комунікувати, приймати й розуміти дар іншого та відповідати на нього.

Сопричастя за образом Пресвятої Трійці, власне, і відрізняє особу від індивіда. З віри у Триєдиного Бога випливає, що, аби бути самим собою, я потребую іншого. Я справді людина, справді особистість тільки тоді, коли перебуваю у взаєминах з іншим. Термін «персона», по суті, й означає людину як «обличчя», що звернуте до іншого, відкрите до інших. Наше життя зростає в людяності, коли ми змінюємо індивідуалістичні підходи на особистісні; справжній шлях гуманізації йде від індивіда, що сприймає іншого як суперника, до особи-персони, яка бачить в іншому супутника.

Від «лайків» до «амінь»

Образ тіла і членів нагадує нам, що використання соціальної мережі – це доповнення зустрічі «у плоті», яка відбувається через тіло, серце, погляд, подих іншого. Мережа, яку використовують як доповнення, розширення або ж очікування такої зустрічі, не зраджує собі й залишається ресурсом для сопричастя. Якщо сім'я послуговується мережею, щоб мати міцніші зв'язки, аби згодом зустрітися за одним столом і подивитися одне на одного, то це – ресурс. Якщо церковна спільнота координує діяльність через мережу, аби потім спільно служити Євхаристію, то йдеться про ресурс. Якщо мережа стає нагодою наблизитися до історій і досвідів краси або страждань, фізично далеких від нас, спільно молитись і разом тривати в пошуках блага, щоб знову пізнати те, що нас об'єднує, тоді вона – ресурс.

Так можна перейти від діагностики до терапії: відкривати шлях до діалогу, зустрічі, усмішки, дружнього жесту... Отаку мережу ми хочемо. Мережу, створену не для того, щоб ловити в тенета, а щоб робити вільними, захищати сопричастя вільних людей. Сама Церква – це мережа, сплетена євхаристійним сопричастям, де єдність ґрунтується не на «лайках», а на істині, на «амінь», із яким кожен уписується в Тіло Христове, вітаючи й інших.

*З Ватикану, 24 січня 2019 року, у день спомину святого Франциска Сальського
Франциск, Папа*

*Текст підготовано у співпраці з Католицьким Медіа-Центром. З італійської переклав Олексій
Браславець.*

ПАПА ФРАНЦИСК

11 ВЕРЕСНЯ 2019

Примітки

1. Для протидії цьому явищу буде створено інституцію міжнародного спостерігача з питань кібербулінгу зі штаб-квартирою у Ватикані.

2. Великі чернечі правила, III, 1; PG 31, 917; див. Бенедикт XVI, Послання на 43-й Всесвітній день комунікацій (2009).